

գլուխ եղաւ փաստաբան մը, որ մու-
նետի մը որդի էր, ինքն իր վրայ առ-
նելով՝ որ ամենուն առաջնորդ ըլլայ ու
զ՝՝ոնմօր խայտառակէ : Ստի Սոն-
մօր եկածին պէս՝ երեսն ի վեր կան-
չել սկսաւ . կոտ կոտ : Սոնմօր տես-
նելով անոր պողալն ու գիտնալով ո՛վ ըլ-
լալը՝ չփոթեցաւ ամենեւին, այլ մէկէն
ըսաւ անոր . « () արմանք, այս որչափ
դունքու հօրդ աննման զաւակ ելեր ես .
հայրդ խաղաղութիւն խաղաղութիւն պո-
ռալէն ձայնը մարեր էր, դուն անոր որ-
դին՝ հիմա կեցեր կոտ կոտ կը կան-
չես » : Այս անակնկալ կատակաբանու-
թիւնը անանկ շփոթեց զփաստաբանը,
որ խօսքը կորսնցուց ու զ՝՝ոնմօր խախ-
ընելու տեղը՝ ինքը խախք եղաւ, որով
Սոնմօր խօսեցաւ հոն անարգել որչափ
որ ուզեց, ու ելաւ գնաց :

(ՊԵՏԻ ՀԱՐՈՒՆԱԿՈՒՅԷ)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վիկեկետիոս Մոնդի :

Խտալացւոց մատենագրութեան այս
գարը իրաւամբ կը պարծի Սինկեն-
տիոս Սոնդի բանաստեղծին վրայ, որ
1754 տարւոյն Փետրուարի 19^{ին} ծնաւ
Հռոմայ տէրութեւն Սփոնտինէ գեղին
մէջ : Բիւզատենէն ծնողքը Սոնդի
եկան . և անոր մօտ եղած Ֆուզինեա-
նոյ աւանը քիչ մը նախնական կրթու-
թիւններ առնելէն ետքը՝ Սինկենտիոս
Ֆաէնցա քաղաքին կղերիկոսարանին
մէջ իր գրագիտական ընթացքն ըրաւ :
Եւ որ Ֆերրարա փոխադրուեցան ըն-
տանիքը, սկսաւ նոյն քաղաքին համա-
լարանը յաճախել . որովհետեւ հայրը
կ'ուզէր որ օրէնսգիտութեան ետեւէ ըլ-
լայ : Բայց Սոնդի կը զգար սրտին մէջ
կրակ մը, որ հանդարտ ու ծանր մտա-
ւոր զբաղմունքներ չվերցընելով՝ կ'ու-
զէր համարձակ տեղիք տալ երեւակայու-

թեան . անոր համար՝ ուրիշ այնչափ
մեծ բանաստեղծից նման՝ թողուց օ-
րէնսգիտութիւնը : Եւ բանաստեղծա-
կան հանձարոյն առաջին նշողքները
ցուցուց լատին յանկարծախօս ոտանա-
ւորացն ու տաղաչափութեանց մէջ .
բայց թէպէտ և շատ լաւ գիտէր այս
լեզուն ալ, բարեբաղդաբար իր առա-
ջին յաջող փորձերէն ետքը՝ ձեռք ա-
ռաւ իր բնիկ իտալական լեզուն . վասն
զի լատին լեզուն մեռած լեզու ըլլալով՝
ամենէն աւելի լաւ գիտցողներուն գրու-
թիւններն ալ հետեւակ են, և ոչ երբեք
պիտի կարենան () գոստոսի դարուն մա-
տենագրութեան վայելութեանը մեր-
ձենալ : Սակայն Խտինացւոց ընտիր
մատենագրաց բանաստեղծութեց վրայ
երկար քննութեամբ շատ աշխատած
ըլլալով Սոնդի՝ յայտնի տեսաւ որ նոյն
ատենը բանաստեղծութիւնն որչափ ին-
կած ու տկար էր իր ազգին մէջ . որով
հետեւ ժամանակին բանաստեղծները
կուրաբար կը հետեւէին այն մեծաբան
ու անիմաստ ոճին, զոր Ֆրուկոնի
հնարեր էր, և իրեն հանձարն ալ չու-
նենալով՝ շատ մեծ փնաս բերած էին
գրականութեան այս մասին : Այս
պատճառաւ ջանաց նախանձորդ ըլլալ
գլխաւորապէս Սարանոյ ու Սինձոնի
անուանի Ֆերրարացի բանաստեղծից,
որ այն դարուն սովորական ոճէն զար-
տուղելով՝ առաջինը ոյժ մը ունէր երեւա-
կայութեան և ներդաշնակութիւն մը
տաղաչափութեանը մէջ . իսկ երկրոր-
դը, ինչպէս նաև Սարանոյ, ունէր
շատ զգայուն գրիչ, և աշխոյժ ու կեն-
դանի միտք մը . այս ետքի յատկութիւն որ
բանաստեղծ մը ունենայ, քերթողական
երեւակայութիւնները գրեթէ ինքնի-
րեն կը ծնանին մտքին մէջ, և ամէն
բան ոգի, կերպարանք ու գոյն կ'առնէ
իր մտածութեանցը մէջ : Եւ ատ չգնաց՝
որ անցաւ զանոնք մեր երիտասարդ բա-
նաստեղծը, և այն յատկութիւնները
գերազանց կերպով կը փայլէին իր գը-
րուածոց մէջ : Եւ արունակ կը կարգար
Սարգարէի մատենաները, որոնց գեր-
մարդկային վսեմութիւնը աղէկ կը

զգար . ձեռքն էին միշտ Տանդէի Մատուածային Ատակերգութիւնը , և Վիրգիլիոսի բանաստեղծութիւնները , որուն նմանը չէր գտնուեր իր աչքին առջևն այն արուեստին մէջ , որով ամէն բան կ'ոգեւորէր և գաղափար կուտար անոնց , և ամենէն աւելի պզտիկ բաներն ալ շատ գեղեցիկ ոճով մը կը զարդարէր , և անանկ ներդաշնակութիւն , փոփոխութիւն ու գոյն մը կուտար իր տողերուն , որ գրեթէ միակ կրնայ ըսուիլ : Մինչափ սիրելի էր իրեն Վիրգիլիոս , որ ինչուան իր կենաց ետքերը չէր դադրեր զանիկայ գովելէն , և շատ անգամ անոր բանաստեղծութիւնները իր հետը կը տանէր՝ ուր որ պիտի երթար , և գեղեցկագոյն հատուածները բերնուց կը զուրցէր : Քրիստոսի բեղնաւոր հանձարոյն բանաստեղծութիւններն ալ , որ կը կարդար , շատ օգնեցին իրեն այն կենդանի ու առատ ոճն ունենալու՝ առանց ամենեւին տարտամ գաղափարաց կամ բացատրութեանց զարնելու : Ամանակաւ Սոնդի կարգաց ամէն յոյն բանաստեղծից գրուածքները՝ լատինական բառ առ բառ թարգմանութեան վրայ . և անոնց մէջ ինչ գեղեցիկ հատուած որ կը գտնէր՝ առանձին կը նշանէր , որպէս զի իրեն սեփականելով զանոնք՝ ըստ տեղւոյն իր բանաստեղծութեանցը մէջ նոր զարդեր աւելցնէ : Սոյն բանը կ'ընէր նաև ամենայն ազգաց գեղեցկագոյն և ընտրելագոյն բանաստեղծութիւնները կարդալու ատեն , և կը շտեմարանէր այն գեղեցկութիւնները իր ընդարձակ և հաստատուն յիշողութեանը մէջ , որ ծերութեան ատենն ալ ոչ երբէք կորսնցուց իր ուժը :

Պորկէզէ ծիրանաւորը տեսնելով այն մեծամեծ ակնկալութիւնները , զոր իր վրայ կու տար Սոնդի , Ֆերրարայէն Հռոմ երթալուն ատեն՝ զինքն ալ մէկտեղ տարաւ . Սոնդի 24 տարուան էր այն ժամանակը : Տարի մը դեռ չկեցած հոն՝ ի լոյս հանեց իր առաջին բանաստեղծութիւնները , որ տպուեցան ի իվոռնոյ . և թէպէտ ասոնցմէ շատը

իբրև մանկական գրուածք մերժեց ետքէն Սոնդի , բայց ոմանք ալ իրեն ուրիշ բանաստեղծութեանցը կարգն անցան՝ պատշաճ սրբագրութիւնները վերան ընելով : Ատքը Քրկապեան ճեմարանին մէջ Ուղովիկոս Պրասգի անունով իշխանին , որ Պիոս Զ քահանայապետին մերձաւոր ազգականն էր , հարսանեաց վրայ Գեղեցիկութիւն Գեղեցիկաց ըսուած աղուոր բանաստեղծութիւն մը կարդալով՝ անոր աչքը մտաւ , որով և քարտուղար ընտրուեցաւ անկէց . այսպէսով իր բնակութիւնը հաստատեց Հռոմայ մէջ : Հոն բարեկամ ստացաւ իրեն խննդի Վիգորի անունով շատ երեւելի հնագէտը , որ այն ատեն ետեւէ էր Բիոյ-Գլէմիոյի թանգարանը կարգի դնելու և անոր նկարագրութիւնն ալ ընելու մասնաւոր գրուածքով : Վիգորեայ բարեկամութիւնը օգտակար եղաւ իրեն . որովհետև անկէց սէր ստացաւ հնոց գիտութեանը վրայ , զորն որ միշտ կը խոստովանէր անկեղծութեամբ մը . ասով է որ իր բանաստեղծութիւնները այրական վայելչութիւն մը ստացան , որ հոռեաց ու ատինաց քով միայն կը գտնուի . ասկից սովորած արուեստովն է դարձեալ , որ Սոնդի երբեմն երբեմն իր քնարին թելերը կը թուլցնէ՝ առանց բեկանելու , որպէս զի ետքը աւելի ուժով ու աւելի ներդաշնակութեամբ զարնէ :

Վանի որ Ատալիա դեռ խաղաղ ու հանգիստ էր , Սոնդի Հռոմայ մէջ Պրասգի իշխանին հովանաւորութիւնն ու սէրը կը վայելէր . և այս միջոցին մէջ շինեց Առաքելական պանդոխտ քերութուածը , և խել մը նուագներ , որոնց մէջ շատ գեղեցիկ են հուդայի մահուանը վրայ գրածները , և ուրիշ բանաստեղծութիւններ ալ :

Միտ ատեններս երեւելին Վիգորի հանդիսացաւ գրականութե ասպարիզին մէջ և ողբերգութեան փառաւոր պսակն առաւ , որ ինչուան այն ատենը արժանաւորի մը կը սպասէր . և արդէն շատերը զինքը հայր իտալական ողբերգութեան կ'անուանէին .

բայց երբոր Հռոմեկաւ, հոնտեղի բանասիրաց մէջ իր ոճոյն ու տաղաչափութեան լաւութեանը վրայ վէճ ծագեցաւ. ոմանք կը պաշտպանէին ու կը գովէին զինքը, բայց այլք ալ կը պարտաւէին՝ ըսելով թէ շատ սեղմած, խիստ ու մթին գրութիւն ունի։ Սոնդի միայն խօսքով շատանալու տեղ մըրցելու ելաւ, և երիտասարդութեան ու հանձարոյ բոլոր ուժը թափելով՝ շինեց Ղրիստոսեմ ողբերգութիւնը, որուն մէջ՝ եթէ թատրերգութեան յորինուածոյն ամենաճիշդ և ամիոփ կազմութեանն ու տագնապողական խօսակցութեանը կողմանէ տեղիք կու տայ Ղլֆիէրեայ, սակայն ոճոյն վայելչութեամբն ու փայլովը կը յաղթէ անոր։ Սոնդի այս ողբերգութեան մէջ այնպիսի սաստիկ կիրք մը մտցնելով, այսինքն Ղրիստոսեմի խղճին տագնապը, Շէքսպիրի ոգւոյն ու բռնած կերպին մերձեցաւ։ Մշակասիկ այս է հական տարբերութիւնը Ղլֆիէրեայ ու Սոնդեայ մէջ. որովհետեւ առաջնոյն՝ յունական թատրերգութեան կերպը միայն հաճոյ էր, և Ղլթենքի թատրոնին պէս՝ կ'ուզէր, այսպէս բացատրեմ, իտալական թատրերգութեան բարոյական ու քաղաքավարական վախճան մը տալ։ Ղրիստոսեմ ողբերգութիւնը շատ մեծ գովեստ ընդունեցաւ՝ երբոր հասարակաց դիմաց ձևացուցին, և շատ ազդեցութիւն ըրին հանդիսականաց վրայ այն փառասէր որդեսպանին խղճին անմեռ խայթերը։ Սոնդի երկրորդ ողբերգութիւն մ'ալ շինեց՝ Կալոթոյ Մանֆրէթի Իշխան Փաէնցայ անուամբ. ասիկայ առջինին ահաւորութիւնը չունի, և նոր ատենի պատմութիւն ըլլալով՝ ընտանեկան ոճ մը ունի։ Ղրիստոսեմը առաջին անգամ՝ ի լոյս ընծայուեցաւ 1786ին փառաւոր տպագրութեամբ. և Բարմայի դուքսը ՚ի մրցանակ խաւրեց իրեն ոսկի միտալ մը, որ նոյն քաղաքին մէջ ելած լաւագոյն ողբերգութեանց վարձքն էր։

Բայց սակայն ժամանակները փոխուեցան, ու Վաղղիոյ մեծ յեղափո-

խութիւնը սկսաւ։ Հիւկոն Պասվիլ, Կաբոլեայ արքունեաց դեսպանին քարտուղար, 1793 տարւոյն առաջին օրերը Հռոմեկաւ՝ նոր մտածութիւնները առաջ տանելու համար. բայց ժողովուրդը շատ տաքնալով՝ կատաղութեամբ գիշեր ատեն գացին սպաննեցին զինքը (Յունուարի 13ին)։ Բայս դիպուածը ասպարէզ մը բացաւ Սոնդեայ դիմացը իր բանաստեղծ երեակայութեանն այն պիսի թռիչ մը տալու, որ ինչուան այն ատեն առիթ չէր ունեցած։ Եւ որովհետեւ Պասվիլ իր կենաց վերջին ժամերուն՝ քրիստոնէական զղջման նշաններ տուեր էր, բանաստեղծը ասոր վրայ հիմնեց իր գեղեցիկ գիւտը, և ուզեց երգել Պասվիլի փրկութիւնը. անոր համար Վաղղիոյ ամբարշտութիւններուն ու ոճրագործութեանց տեսարաններուն տարաւ հանդիսատես ըրաւ Պասվիլի հոգին՝ ՚ի քաւութիւն իր մեղացը։ Բայնչափ գեղեցիկ ու մոգիչ է այս քերթուածը, որ Սոնդեայ բանաստեղծութեանցը մէջ առաջին տեղին ունի, և իտալացի բանասէր մը կ'ըսէ թէ «Բանաստեղծութեան ինչ ըլլալը չգիտցող մը այս Տաղերգը կարդալով՝ թէ որ մէկէն չմբռնէ անոր կենդանի գաղափարը, յուսահատի բուրովին՝ որ ալ ոչ երբէք պիտի ըմբռնէ»։ Բայց սակայն Վաղղիոյ այս մեծ յեղափոխութիւնը նաև Վատալիոյ վրայ գալով՝ իրեն քաշեց Սոնդին ալ, և ասանկով քերթուածը անկատար մնաց. որովհետեւ Պասվիլի յաւիտենական փառաց մտնելովը պիտի ըմբռնար։ Երանի թէ այն իրողութեանց ու մտածութեանց խառնակութեանը մէջ, եռանդուն սրտին թափը սանձելով՝ այնպիսի զգացմունքներ չյայտնէր իրեն գրուածոցը մէջ, որ օտար էին իր սրտին ազնուութենէն, և որոնց ինքն ալ ետքէն չէր հաճեր։ — Բայս ժամանակներս (1797ին) ՚ի լոյս հանեց ուրիշ բանաստեղծութիւններէ զատ՝ նաև Մադուէնի կամ Մասաֆուէնի քերթուածը, որ յունական բանաստեղծութե վայելչութիւնն ու շնորհքը ունի։ Եւ այն տա-

ըին Պօլոնեա գնաց ու տպեց հոն Պոլոնե-
լէոս քերթութեան առաջին երգը . ա-
սոր յառաջաբանութեան մէջ կ'ըսէր
թէ այս բանաստեղծութիւնը շինելուն
գլխաւոր պատճառն էր՝ Յունաց ու ի-
տինացւոց սէրը մտցնելու փափագը իր
ազգին մէջ, ուսկից շատ ատենէ 'ի վեր
պաղեր էին խտրացիք :

1799^{ին} հարկ եղաւ որ Սիլան քա-
ղաքը թողու , ուր գրեթէ երկու տա-
րիէ 'ի վեր կը կենար , ու Վաղղիա
փախչի ապաւինելու : Հոն լմնացուց իր
երրորդ ողբերգութիւնը , զԳայիոս Գը-
րախոս , որուն մէջ հռովմէական բնա-
ւորութիւններն ու պերճաբան գուր-
ցուածքը լաւ նկարուած են : Երկրորդ
տարին , որ այս դարուն առաջին տարին
էր , երբոր իր հայրենիքը մտաւ ցնծու-
թեամբ սրտի , ժամանակին պարագա-
ները աւելի թեթեւեղ եին . և ինքը
առիթ առնելով Սորենցիոս Մասգե-
րոնեայ անուանի երկրաչափին ու գողտր
բանաստեղծին մահու ընէն , որ եղաւ
'ի Ռարիզ նոյն տարին , շինեց տաղ-
երգ մը , որ սովորաբար Մասգերոնիանա
կ'ըսուի . և ասոր մէջ սրտի մեծ դառ-
նութեամբ մը կը նկարագրէ այն ամէն
տեսակ չարիքները , որ ազատութեան
քողովը ծածկուած՝ Սոմարտիոյ վրայ
եկան : Այս տաղերգին իրեք առաջին
երգերը միայն տպուեցան (1801^{ին}) , և
երբ չորրորդ ու հինգերորդ երգերն ալ
պիտի ելլէին , պետութեան գլխաւորը
խորհուրդ տուաւ իրեն՝ որ դադրեցնէ ,
որպէս զի իր այս սաստիկ գրուածքովը՝
արդէն գրգռուած ոգիները շատ չզայ-
րանան :

Պերսէոսի զարմանալի թարգմանու-
թեամբը , այն լատին երգիծաբանին ,
որուն պէս կտրուկ ու մթին ոճ՝ ունե-
ցող մատենագիր չկայ այն ազգին մէջ ,
լաւ ցուցուց Սոնդի՝ որ ամէն տեսակ
բանաստեղծութեան յարմար էր , և
անանկ տիրած էր լեզուին ու գուր-
ցուածքի ոճին , որ բանաստեղծութեա-
նը համեմատ ուղածին պէս կը դարձը-
նէր զանոնք . ասկէց է որ ամենուն մէջ
ալ մէյմէկ տարբեր մարդ կը կարծես

զՍոնդին . անոր համար իրեն ամենա-
մեծ յատկութիւններէն մէկն ալ այս
է , որ ամէն ուղած իմաստը կրնայ բա-
ցատրել :

Վաղղիայէն դառնալէն ետքը՝ Սոն-
դի Ռաւիոյ համալսարանին մէջ դեղե-
ցիկ դպրութեանց վարժապետ եղաւ :
Ռայց տեսնենք հիմա զինքը ուրիշ տե-
սութեամբ մը :

Վաղղիոյ կայսերութիւնն
առնելէն ետքը՝ 1803^{ին} Սիլան կու գար
Սոմարտացի թագաւորաց երկաթի
թագովը պսակուելու . և Սոնդի այս
հանդիսին բանաստեղծ ընտրուեցաւ :
Ռայց ճշմարտութեամբ խօսելով՝ աղէկ
կերպ չընեց Սոնդի այս ժամանակ-
ներս : Վաղղիոնի փառաց նշոյլը աչքն
առնելով՝ շատերուն հետ ինքնալ իր բա-
նաստեղծական քնարը շողոքորթութե-
զոհեց : Թէ որ իր այն քերթութիւն-
ները այսպիսի նշան մը չեն համա-
րուիր , ինչո՞ւ ուրեմն երբ ձախորդու-
թիւնը յաջողութիւններէն ետքը յա-
ջորդեցին Վաղղիոնի բաղդին՝ սկսաւ
վար զարնել զանիկայ : Սենք այսպի-
սի երևելի ու նաև բարուք ազնիւ բա-
նաստեղծի մը վրայ այս պակասութիւ-
նը և ուրիշ մէկ թերութիւն մ'ալ
միայն կը տեսնենք . շատ փափաքելի
էր ալ կ'ըսենք , որ իրեն դէմնախանձով
չարժած հակառակորդաց գրուածքնե-
րուն իր իրաւանց արդար ձայնը լռեցնե-
լով՝ պատասխան չտար , որ իր հանձա-
րոյն վրայ զարմացողաց ալ մեծ ցաւ կը
պատճառէր : Սակայն այս թերութիւն
ները կարծես թէ աւելի դուրս կը ցատ-
քեցնեն իր ուրիշ լաւ ձիրքերն ու նաև
բանաստեղծական աշխոյժը :

Վանք հիմա Սոնդեայ մէկ մեծ
պարծանացը : Խտրացւոց մէջ այսպիսի
կարծիք մը տարածուած էր՝ թէ հոմե-
րոսը չկրնար ինչպէս որ պէտք է թարգ-
մանուիլ իտալերէն . որովհետեւ այնպի-
սի հին և անկրթութեան ժամանակի
մը նկարագրութիւն է՝ շատ անգամ ալ ա-
նոր համեմատ ոճով , որ նոր դարու մը
քաղաքականութիւնը չկրնար վերցնել .
այս կարծեացս երևելի մարդիկ ալ

պաշտպան կը կենային : Սոնդի այս բանէն առիթ առնելով՝ առաջին անգամը փորձով մը սկսաւ . և ետքը ուրիշներուն յորդորանօքն ալ՝ ամբողջ Սիւրիական դիւցազներգութիւնը թարգմանեց : Բայց 'ի սկզբան ուզենալով հասարակաց դատաստանն իմանալ՝ առաջին հագներգութիւնը միայն տպեց (1807^ն) . և տեսնելով թէ շատ ախորժելի անցաւ ու շատ փափագ եղաւ շարունակութիւնն ալ կարգաւ , 1810 տարւոյն տպեց ամբողջ Սիւրիականը : Եւ յետոյ հռչակաւոր է այս թարգմանութիւնը և այնչափ զարմանաց արժանի խտալացոց առջև , որ ինչուան կ'ըսուի թէ Սոնդիէ զատ չէր կրնար մէկը այս աստիճանի լաւ թարգմանել զՀոմերոս : Սոնդի Հոմերոսի լեզուն չէր գիտեր , բայց իր հելլենագէտ բարեկամաց , մանաւանդ Սուդոքսիտի անուանի յոյնին օգնութեամբը թարգմանելով՝ անանկ թափանցած է Հոմերոսի իմաստներուն խորը ու անանկ իտալացուցած է , որ բաւական է իր բանաստեղծական ոգւոյն մեծութիւնն ու զօրութիւնը ցուցնելու : Եւ յայտնի գեղեցիկ յատկութիւնն է՝ որ այսչափ անգամ 'ի լոյս ընծայել կուտայ այս թարգմանութիւնը :

Սակայն Սոնդի այսպիսի փառաւոր յաղթութենէ մը ետեւ՝ թողուց մէկդի բանաստեղծական պսակները , և բոլորովին տարբեր ասպարիզի մը մէջ մըտաւ : Եւ որ համար խտալացիք այս կողմանէ ալ իրեն երախտագէտ պիտի ըլլան , որ լեզուաբանական գրուածքներով լոյս տուաւ գրագիտութեան այս մասին : Շատ գեղեցիկ է իր այս կարծիքը այն գրուածքներուն մէկուն մէջ , որովհետեւ ճշմարտութեան վրայ հիմնեալ է , որ լեզուի մը բառերը նոյն ազգին գիտունները պէտք է հնարեն . վասն զի մասնաւոր գիտութեան կամ արուեստի մը , և այլն , ետեւէ եղողը շատ աւելի դատումն կ'ունենայ նոյն մասին վերաբերեալ բառեր սեփականելու՝ քան զուրիշ մը : Եւ զորովայն , որ կը կոչուի Առաջարկ Խաղաղութեանց և

յաւելումաց ինչ 'ի Բառարանն Գրոսֆայ , շատ վայելուչ ու զուարճալի ոճով գրուած է և ամենամեծ հմտութեամբ իր բնիկ լեզուին . ասոր ազդեցութիւնը այնչափ մեծ եղաւ , որ լեզուին ու ոճոյ մէջ յեղափոխութիւն պատճառեց :

(Ը) Էպէտ իտալական լեզուի վրայ ալ այսչափ աշխատեցաւ Սոնդի , սակայն բոլորովին ձեռքէ չթողուց բանաստեղծութիւնը այս միջոցին մէջ , և երբեմն երբեմն գեղեցիկ ոտանաւորներ կը գրէր : Եւ երբ ամենուն բերնէն կը կոչուէր նոր Տանդէ , ինչպէս ինչուան հիմա ալ կ'ըսուի իրաւամբք , պաշտպան իտալական լեզուի և իշխան կենդանի բանաստեղծից , յանկարծակի 1826 տարւոյն Եպրիլի 9^ն կաթուած մը զարկաւ իրեն : Բայց իր կազմուածքին լաւութիւնն ու բժշկական դարմանները այս հիւանդութեան սաստկութիւնը թեթեւցուցին . և թէ որ խլութիւնը չըլլար , որ կը տանջէր զինքը երիտասարդութենէ 'ի վեր , գոնէ իր բարեկամացն ու զարմացողաց մտերիմ խօսակցութեամբը կը զուարճանար : Սակայն բնութիւնը երթալով կը տկարանար , և 1827 տարւոյն ձմեռը անանկ ինկաւ Սոնդի , որ ալ յայտնի կը տեսնուէր՝ թէ այս հիւանդութեան շատ պիտի չկարենայ դէմ կենալ : Եւ անկով օր օրուան վրայ հիւծելով , վերջապէս կրօնից օգնութիւնները ամենայն պատրաստութեամբ առաւ՝ յանձնելով ալ որ լրագրաց մէջ հրատարակուի , թէ ինքը կաթուղիկէ Եկեղեցոյ որդի է . ու երկայն , բայց հանդարտ հոգեվարքէ մը ետքը՝ 1828^ն Հոկտեմբերի 13^ն վախճանեցաւ :

Ինչպէս որ այս համառօտ պատմութեան մէջ տեսնուեցաւ , Սոնդի շատ ազնիւ սիրտ ունէր , և իրեն հակառակորդացը դէմ դառնութեամբ զրելուատենն ալ , ատելութիւնը կամ նախանձը չէր՝ որ զինքը այս բանիս կը զրգուէր , այլ իր անկորնչելի փառացը նուազելուն վախը . երանի թէ այս ալ պակաս ըլլար իր վրայ : Շատ ընկերասէր էր՝

նոյն իսկ անծանօթ անձանց հետ ալ . նոյնչափ ալ անկեղծ , որով ոչ կ'ուզէր և ոչ կրնար ծածկել իր մտածութիւնները . բայց ինքը ստախօսներէ ու կեղծաւորներէ չկրցաւ պաշտպանել զինքը : Փոփոխական եղաւ . բայց ասոր մէկ պատճառն ալ իր չափազանց վախկոտութիւնն էր , ինչպէս որ զինքը ճանցողները կը վկայեն :

Իսկ Սոնդեայ բանաստեղծական գովեստը կնքենք հոս հիմակուան Սանձոնի հռչակաւոր քերթողին այս տողերովը , որ եռանդեամբ մը կը գոչէ առ նա՝ իր և բոլոր Խալալացոց բերնէն .

Ողջ եր , ո՛վ Մեծ , ում քրնոքիւն ձոխարար
Տանդեայն ըզսիրտ և զիս վարչիկն ևս երազ .
Այս հանդերձեալ յիցի դարուցն աղաղակ ,
Միևէ աստ քոյիկդ գայդ յարտատու գոչե դար :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԴԷՊՔ

Այնքանորից գրատան մը աւերակները :

Սիւննու պաշտօնական լրագրոյն մէջ այս հետեւեալ հետաքրքրական լուրը կը կարդանք .

“ Սօտերս Լգիպտոսի Լէքսանդրիոյ մէջ մէկ մեծ շէնքի մը աւերակներ գտնուեցան , քաղաքին մեծագոյն հրապարակին հարաւային արեւմտեան դին մէկ անկիւն մը . այնպիսի շէնքի մը , որ կ'երևայ թէ հին ատենը գրատուն եղած ըլլայ : Բանի մը բանուորներ անգղիական հիւպատոսարանին մօտ նոր տան մը հիմը փորելու ատեն՝ գտան ընդարձակ աւերակներ , աղիւսէ ու քարէ պատեր՝ ամենակարծր շաղախով մը իրարու կպած : Փորուածքը առաջ տանելով՝ շատ խորը գտնուեցան ուրիշ պատեր կարծր քարէ , կամարակապներ , սենեակներ , կամարներ , շատ մը բիւրեղացած նիւթեր , հին գրքերու հետքեր , և մեծ կրակի մը նշաններ . խիստ աղուոր կարմիր կրանիտ քարէ միակտուր սիւններ , և խել մը քարի մեծ զանգուածներ՝ ամենեւին նման անոնց , որ հիմա կը գործածուին Վահիդէէն ինչուան Լէքսանդրիա եղած երկաթուղոյն համար , և զորոնք Վաֆֆէր-Տունարի քարահատներէն կը բերեն , որ Լէքսանդրիայէն 16 մղոն հեռու են :

Ուրիշ գտնուած բաներուն մէջ կան նաև շատ աղուոր սեան խոյակներ և ուրիշ կտորներ ճերմակ մարմարիոնէ : Փորուած տեղը գրեթէ կէս մղոն հեռաւորութիւն ունի հրապարակէն , որ հնագէտներէն կը կարծուի թէ Պտլոմէոս Սոտերին ժամանակը Լէքսանդրիոյ չորս մեծ ճամբաներուն հաղորդութեան կէտն եղած ըլլայ : Լա քիչ հեռու է նաև այն տեղէն , ուր գրտնուած աւերակները , ըստ Լրաբացող աւանդութեանը , Սեծին Լէքսանդրի հրապարակին աւերակներն են : Լորեք տարի է՝ որ հոն տեղս քանի մը յունական գեղեցիկ արձաններ գտնուեցան , զորոնք տեղոյն տէրը իր տանը քով զետեղել տուաւ , որպէս զի ամենքը կարենան տեսնել :

Ըստ հնագիտաց , այդ աւերակները՝ Լէքսանդրիոյ հռչակաւոր գրատան աւերակները պիտի ըլլան . բայց արդեօք այնչափ բազմաթիւ գրատանց մէջ , որ նոյն ժամանակը Լէքսանդրիա կային , որոնն է : Տեղոյն նայելով՝ Սերապիսինը չկրնար ըլլալ , որն որ Լէքսանդրիոյ աղուոր տաճարներէն մէկն էր և աշխարհքիս ամենէն երևելի գրատունն ունէր : Լմիանոս Սարկելլինոս պատմիչը կ'ըսէ թէ Սերապիսի տաճարը գրեթէ 300,000 հատոր գիրք ունէր , ու կ'աւելցնէ որ 700,000 հատոր գիրք , որոնք Պտլոմեանց անխնջ ջանիւքը հաւաքուած էին նոյն տեղը , Լէքսանդրիոյ պատերազմին միջոցը , որ Լե-